

HÓNAPRÓL HÓNAPRA

KÖNYVESPOLC MELLETT

Legeza József két évtizednyi elmélkedéseinek gyűjteménye látott napvilágot ezzel a címmel, Kocsis Fülöp püspök úr bevezetőjével. A Görögkatolikus Szemlében megjelent népszerű írások válogatása felhőtlen örömet szerezhet minden olvasójának. Nem a megszokott elmélkedések ezek, hanem annak bizonyítékai, milyen sokat méríthetünk igazán jó versekből és prózai művekből, amelyek hozzásegíthetnek, hogy a lét tisztultabb dimenziójába lépve közelebb kerüljünk Istenhez, jobban átlássuk velünk kapcsolatos terveit, és alázatosan fogadjuk el azokat.

Miben is fedezhetjük fel az Atya akaratát? Érdemes szembesülnünk a következő gondolatokkal: „Az Atyának az volt a rendelése, hogy Jézus mindenben legyen hozzánk hasonló. Ezért szegény lett, kétkezi munkás, üldözött, magára maradt, meg nem értett, ezért vállalta az önkéntes szenvedést és halált, vagyis az emberi élet minden helyzetét átélte. Megvizsgálhatjuk ezzel szemben a mi magatartásunkat, mennyire nem krisztusi. Mi győzni akarunk, privilégiumokat, kiváltságokat kapunk, az extra dolgokat szeretjük, mindent, ami nem átlagos. Távol tartjuk magunkat a szerencsétlenektől, üldözöttektől.”

A kereszténységet jelvényként viselők nem a szívükben, hanem csak kívül keresztények. Máskülönben miért nem azonosulnak a szegényekkel, a kétkezi munkásokkal, a szenvedőkkel? Hogyan válaszolnak arra a kérdésre: mit cselekedtél Jézus nevében? Mintájára, tanítása szerint élek? Legeza József a könyvespolc mellé lépve a jó könyvekben megtalálja a hiteles keresztény életre eligazító műveket: elbeszéléseket, verseket. Nem bekötözött újságokat, propagandairatokat keres, hanem igazi irodalmat, amely az emberi lélet tölti el reménységgel, és távlatokat mutat. Ha jól számoltam, több mint száz író művére hivatkozik, de nem lábjegyzetként, hanem kiindulásul, értékeket keresve és felmutatva. Tolsztoj műveiből rugaszkodik el legtöbbször, azaz jó helyről veszi le a könyveket. Értékszemléletű írásokra hivatkozik. Ez azért is érdeme, mert napjainkban az értéket furcsa szempontok szerint mérlegelik, abban a hitben, hogy az elfogadottság, hivatalos dicséretetek egyben értéket jelentenek. Egy nagyon tiszteletré méltó, a szegényekért rengeteget áldozó ismerősöm mesélte: levelet kapott valamelyik kiadótól, köszöntse az író, akinek tiszteletére pályatársai, politikai és egyházi személyiségek könyvet adnak ki. Nem olvasott tőle, de nem akarta

megsérteni, írt hát néhány közhelyet. A könyv megjelent, az olvasó pedig abban a hitben olvassa, hogy a benne szereplők őszinte véleményüket fogalmazták meg, holott szemfényvesztés áldozatai.

Legeza József nem csajja be olvasóit. Igazi irodalmat, maradandó művekből idéz, amit azért is nagyra kell értékelnünk, mert nem törődik a kánon változásaival, hanem saját ízlésére hagyatkozik, amely biztonságosabb iránytűje, mint sok tudósé, aki sajátos tudományának engedve — nem tudok szebb kifejezést — megerőszkolja az irodalmat, kilúgozva, jelentéktelenné mutatva annak erkölcsi mondanivalóját vagy sugallatát. Ráadásul igen fontosnak érzi az „emberi tényezőt”, a teljességet, amelyben erények és bűnök feszülnek egymásnak, s harculkat a kegyelem reményébe kapaszkodva lehet javunkra fordítani. Ezt a már-már fogcsikorgató küzdelmet jeleníti meg Martin du Gard *A Thibault család* című regényében a családfő haldoklásának jelene (mely remek választás, hisz a regényt egyre kevesebben olvassák, arra hivatkozva, hogy „hosszú”). A haldokló mellett ott állt az abbé, aki mint a kegyelem hírnöke Isten vigasztalásával győzi le az öregember kétségeit. Ha hozzá hasonlóan visszapergetjük magunk előtt életünk filmjét, bizony kevés megnyugtató történetet látunk. Am a rossz is jóra fordulhat, ha bizalommal tekintünk a befejezése felé, és tudatosul bennünk, hogy onnan voltaképp egy egészen más és új élet közelébe léphetünk. „Szeret kibékülni az ember, / Mikor halni készül” — írta Ady, s önmagunkkal is megbékélhetünk, ha átérzük, hogy hibáztunk, botlásaink bocsánatot nyerne, ha hiszünk abban, akinek hatalma van megbocsájtani. Bárányok módjára kell élnünk — szűri le a szerző *A párduc és a gödölye* tanulságát — „és magunkra öltenénk a bárány sorsát. Ez azzal jár, hogy a farkasok esetleg felfalják a bárányokat, de akkor sem állhatunk a farkasok közé, és nem viselkedhetünk farkasok módjára. Igen, az a tapasztalatunk, hogy a farkasok felfalják a bárányokat, de kétezer év óta a farkasok nem tudták felfalni a bárányt. Míg bárányok vagyunk, ha ezer farkas vesz is körül minket, legyőzzük azokat. De mielőst farkasokká válunk, elveszünk, mert elmarad a nagy Bárány segítsége, aki a bárányokat eteti, de a farkasokat nem” (Aranyszájú Szent János).

Természetesen Legeza József két évtizednyi munkásságát egybefogó kötete elmélkedések, evangéliummagyarázatok gyűjteménye. Máiց sem eldöntött kérdés, vajon szerepe van-e ezeknek önálló műnemként az irodalomban. Némelyikük a teológia és a bölcsélet magaslatán jár, mások a lelki olvasmányok kategóriájába sorolhatók, ismét má-

sok végső soron imádságok. Nyilván másként olvassuk Prohászka elmélkedéseit, mint a *Krisztus követését*, Kempis Tamás munkáját. Legeza József egyéni utat választott, amikor Isten felé irányítja olvasóit, szintetizálja az irodalmat és a szentírási igéket, így teremtve olyan közeget, amelybe szívesen követjük, és benne otthonosan érezhetjük magunkat, már csak azért is, mert a könyvespolcra majdnem ötven magyar író művét emeli le, hogy kiindulást találjon. Ráadásul kevésbé emlegetett íróktól is tud olyan művet választani, amely az illető életművének legjavához tartozik. Herczeg Ferentől a *Lószőr-vitézre* hivatkozás — telitalálat, az elmulasztott jócselekedet mesteri ábrázolása. Legeza József arra figyelmeztet, tegyük a jót, amíg tehetjük, még ha nehéznek véljük is. És Isten „külön-külön nem azért számoltat el, hogy kinek mi volt a küldetése, feladata, hanem hogy ennek a feladatnak a teljesítéséhez hogyan használtuk fel lehetőségeinket, képességeinket, talentumunkat”. Különléle talentumokat kapunk, kinek bölcsesség, kinek szépség, kinek jószág jutott. Mind olyan, hogy a másik ember javára is kamatoztathatjuk, nem szerencsés elrejtteni. De túlzásba sem eshetünk, joggal idézi a szerző Vörösmarty életbölcsességét: „Ne nézz, ne nézz hát vágyaid távolába: / Egy egész világ nem a birtokunk, / Amennyit a szív felfoghat magába, / Sajátunknak csak annyit mondhatunk.” Saint-Exupéry kis hercege is arra figyelmeztet: a szívünkkel lássunk, s kiegészíthetjük: szívünk sugallata szerint cselekedjünk. Nehéz meghallanunk ezt a sugallatot, sok minden zavar, nagy a lárma, még nagyobbak a kísértések. De csak szív szerint élhetünk tartalmasan. Erre nevel Legeza József könyve, amelynek fejezeteit haszonnal olvashatjuk az egyházi év mindegyik szakaszában. De arra is alkalmat ad, hogy visszatérjünk a régi szokásokhoz, s olvasmányainkból merítsünk ösztönzést az élet valós értékeinek átélésére, s ezek segítségével formáljuk meg az imádságok bensőséges szavait. (Hajdúdorogi Egyházmegye kiadása.)

Az imádság a sok tekintetben magányos, feladatok sokasága alatt roskadozó pap vigasza. Hány és hány példa akad arra, hogy négy filiát lát el a lelkipásztor, aki tudatában van, mekkora küldetés mindenhová elvinni az evangéliumi üzenetet, misét mondani, keresztelni, temetni. Talán föl sem fogjuk, mennyire vágyódik megértő, emberi szavak után, melyek részt üthetnek páncélján. A 19. században gyakori jelenség volt, hogy feltoluló gondolataikat versekben fogalmazták meg, s egy ösztönző személyiség köre sorakozva (ilyen volt például Mindszenty Gedeon Egerben) a vallásos líra kifejezőmódját próbálgatták új színekkel gazdagítani. Szinte mindegyikükre hatottak valamegyest a kor nagy költői, például Vörösmarty és Petőfi, de nem elhanyagolható ösztönzéseket adtak

koruk lírai köznyelvének, amelyből mindig kiemelkednek a maradandót alkotók, akik fel is frissítik ezt a nyelvet.

Az egyik papköltő Pájer Antal (1817–1881). Leveleiből és legszebbnek ítélt verseiből válogatott egy-egy kötetnyit Lisztóczy László. (*A Puszták magános fája* verseskötnyvet a jászapáti Római Katolikus Plébánia, a leveleket a plébániával karöltve az egri Dsida Jenő Baráti Kör adta ki.) A köteteket gondozó irodalomtörténésznek önálló kötet is megjelent *Az ótágú síp üzenete* címmel; válogatás „irodalomtörténeti barangolásokból” és alkalmi beszédeiből. A kiadó ezúttal is az egri Dsida Jenő Baráti Kör, amely a jelek szerint ugyanolyan ösztönzője az egri kulturális életek, mint a 19. századi irodalmi iskola volt. Lisztóczy László lelkes tanítványai alapították 1997-ben. Legfontosabb célja névadója költészetének népszerűsítése, a műveiből áradó erkölcsiség továbbadása és Heves megye irodalmi életének gazdagítása, hagyományainak feltámasztása és megőrzése. Ebbe a hármás célkitűzésbe illik Pájer Antal életének példázata, hagyományainak feltámasztása és megőrzése. Amint *Az ótágú síp üzenete* tanúsítja, szerzője is hivatásának érzi elfeledett íróarcok portalanítását, a kanonizált értékrend esetleges módosítását.

Pájer Antal a legjobb szándékkal sem nevezhető százada jelentős lírikusának, mégis érdekes és tanulságos, ahogyan az eseményekre reflektál, s elmondja azokat a kollektív érzéseket, örömet és bánatot, amelyeket a hétköznapi ember nem tudott versebe foglalni. A hétköznapiaságot nem negatív értékmérőnek gondoljuk, lírájának épp ez az egyik érdekessége: a költői nyelvet és kifejezésformát — az imádságos versek kivételével — a korérzés megfogalmazójaként használta, egyszerűen, pátosz nélkül. *Az Imádság, 1850* mintha Petőfi *A XIX. század költői* című versének messianisztikus látomására válaszolna kesernyés lemondással: „Ezernyolcszáz-negyvennyolc kezdetén / Felbomlott a világnak keze; / Népek és királyok ellenség lévén, / Egymást öle a pártok serege. / A népek a királyoktól jogot / S ezek kívántak hűség-zálogot. // S ha őszintén beszélni akarunk, / Most sincs béke olajága alatt itt, / Nem is lesz, bár nem fog fegyvert karunk, / Míg nem hullók ítélet-szavaid; / Ítélet-szózat népek Istene, / Ki legjobban tudod, mint kellene.”

Pap volt és közéleti ember. Utóbbi minőségében jó néhány versében szállt síkra a zsarnokság ellen. Megvetését nemcsak verseiben, hanem külsőségekben is kifejezte (sosem celebrált hálaadó szentmisét a Habsburg-ház, a királyi család ünnepeinek szánt eseményei alkalmával, ilyenkor helyetteseket hívott). Viselkedésével a besúgók figyelmét is felkeltette, de az ellene indított fegyelmi eljárásnak nem lett következménye. Istenbe he-

lyezte bizalmát, s több változatban is megírta azt a boldog pillanatot, midőn elnyerjük az üdvösséget. Ebből a verstípusból idézzük *Az Isten igazsága és irgalmassága* című költeményét, mely egy-két döccenőjével is figyelmet érdemel. „Irgalmasságod, szent Isten, egy nagy tenger. / Mely rózsás habokkal mindent elfut szépen, / S örök igazságod, mint egy gránitszikla. / Úgy áll a hullámok kelles közepében. // Boldog ember, ki a tengerre szállott; / Mert ha a sziklák széttörik és sajkája / Irgalmadnak habzó tengerébe süllyed, / S ott az üdvösségnek biztos réve várja.” Depressziójában, olykor fojtogató magányában e rév ismerője maradt, s ha dadogó szavakkal is, ide kormányozta hívei és a saját hajócskáját.

RÓNAY LÁSZLÓ

SUHAI PÁL: BÁBELI ADOTTSÁGOK

Úgy emlékszem, már az óra elején elújságotam, hogy a napokban kisfiam született. Mindenesetre az óra végén, ahelyett, hogy szedelőzködtek volna, meghívtak sörözni az egyetemmel szemben lévő, híres Százévesbe. 1967. május havát írtuk. János fiam azóta negyvenhét éves háromszoros családapa, egyetemi docens. Suhai Pál a szemináriumi csoportom hallgatója volt, azóta is kapcsolatban vagyunk egymással. Verseit a kezdetektől ismerem. 2010-ben *Külön körön* címmel közreadott egy válogatásra-valót abból, amit még egyetemi hallgató korában írt, és ezekkel a szavakkal dedikálta: „Ezek az egykori tanítvány egykori versei”. Ahogy most leveszem a polcra a füzeteszerű kiadványt, gépelt lapok esnek ki belőle, versek, versfordítások. Nem egyszer küldte el verseit még megjelenés előtt, s többszörös levélváltásba bocsátkoztunk róluk, az utóbbi időkben persze már e-mail formában.

Először 1971-ben a Szépirodalmi Könyvkiadó *A magunk kenyerén* című antológiájában jelent meg a nagyobb nyilvánosság előtt, többek között Bertók László, Czifjány György, Dobai Péter és Veress Miklós társaságában. A nemzedékinek látszó kötetben (valójában nem az volt) én Szabó Sándor versei elé írtam néhány ismertető sort, őt pedig nem kisebb költő mutatta be, mint Csoóri Sándor. De nem is bemutatva, hanem inkább olyasféle tanácsokkal látta el, amelyeket a maguk útját járó fiatal költők nem szoktak megfogadni. Később Vészi Endre rajzolt kis arcképet versíró természetéről: „Vakmerő fogalomtársításokkal új fogalmakat teremt, s a maga építette mitológiában napjaink világa jelenik meg. Suhai Pál jelentős tehetség: az igazak és ügyesek rajzásában a figyelni érdemesek közül való.”

Azóta hat verseskönyve jelent meg, pontos filológusként rész vett a Mikszáth-kritikai kiadás

munkálataiban, írt tankönyvet, három prózakötete van esszéekkel, tanulmányokkal, irodalmi levelekkel, és van egy Rilke-kötete hatvankét fordítással. Tiszteletre méltó életművet tud maga mögött, helye van a legújabb kori magyar irodalom történetében. Amikor annak idején szemináriumi vezetője voltam, a köztünk lévő hat esztendő egy egész világot jelentett, de amikor idén hetven éves lesz, egyszerűen pályatársak vagyunk és mindketten öreg emberek.

Rilke költészete irodalmi alapélményei közé tartozik, legalább úgy, mint a hazaiak Vörösmartytól József Attilán át a maiakig. Költői hangja mégis leginkább a Nyugat harmadik nemzedékének arra a hangvételére hasonlít, amelyet Kálnoky László, Jékely Zoltán, Rónay György, Takáts Gyula nevével lehet körülírni. De ez a hasonlóság nem hangutánzás eredménye, és nem is irodalmi hatás következménye, nem kívülről jön, hanem bensős rokonság. Ő maga ilyen. A harmadik nemzedék olyan, másféle iránymutatói, mint Határ Győző vagy Weöres Sándor, távolabb vannak tőle. Nem akarja a gondolattól elválasztani a logikát, nem akarja szélnek eresztetni a szót a mondat rabságából. Személyiség-sokasító szerep-teremtés helyett a közvetlen Én-azonosság keresése igazgatja. Finoman kimunkált, esztergályozott nyelven szól, verseslési, poétikai megoldásaiban még árgus szemmel firtatva sem lehet szakmai hibát fellelni. Verstechnikai tudása hibátlan és természetes modulattal tudja beépíteni abba, amit ír.

A versválogató antológia után mégis csak 1984-ben jelent meg első önálló kötete. Többek között ezért panaszozza hendiikepes pályakezdését, és panaszzavaiban igaza is van: ám senkit nem lehet kárhözhatni érte. Hangvételével, hogy úgy mondjam „irályával” késve indult már 1971-ben is, de életkoránál fogva nem indulhatott volna sokkal előbb. Mire azonban szóhoz jutott, magára maradt esztétikai értékeivel, amelyeket finom érzékel fel kellett volna ismernie az irodalomkritikának. Nem szabad azonban elfelejtenünk, hogy 1968-tól ott volt már Tandori Dezső, a 70-es évek első felében bejelentkezett Spiró György, kisvártatva letette névjegyét Esterházy Péter. Szinte föld-rengésszerűen átalakult az irodalmi ízlés, és átfordult az érték-várakozások egész bonyolult rendje. Az irodalomkritika és az irodalomtörténet-írás történetében talán először az érdeklődés középpontjába a költészet helyett a merőben új utakon járó regényírás került, a vers hagyományos elsőbbségét a próza vette át. Rendkívüli változások következtek be az irodalmi nyelv egész szerkezetébe, és ezzel párhuzamosan jelentősen átalakultak az irodalomkritikai értelmezések és értékvizsgálatok hangsúlyai és módszerei is. Ez persze nem azt jelenti, hogy Orbán